

Boekbespreking: Basisrapport voor de Rode Lijst Bijen

Hans Nieuwenhuijsen

Reemer, M., 2018. Basisrapport voor de Rode Lijst Bijen. EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden. 171 p. Rapportnummer EIS2018-06. Er zijn slechts 100 papieren exemplaren van dit basisrapport gedrukt; er is nog een klein aantal daarvan voor leden van de sectie Hymenoptera beschikbaar. Zolang de beperkte voorraad strekt kunnen sectieleden gratis een papieren exemplaar aanvragen via menno.reemer@naturalis.nl, tegen alleen de portokosten. Ook te downloaden: www.bestuivers.nl/rodelijst of hymenovaria.nl/publicaties.

Het basisrapport voor de Rode Lijst bijen is opgesteld in opdracht van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV). Vanaf 30 april 2018 is het de officiële Rode Lijst Bijen, gepubliceerd in de Staatcourant. Voordat ik de rapport bespreek wil ik eerst de vraag beantwoorden wat het betekent voor een bijensoort op de Rode Lijst (RL) te staan. Het betekent *niet* dat de soort wettelijk beschermd is. Dat zijn alleen de soorten die in de nieuwe Wet Natuurbescherming zijn opgenomen. Onder die wet vallen (nog) geen bijensoorten. Op de RL staan betekent *wel* dat gemeenten, provincies, het rijk en natuurbeschermingsorganisaties zoveel mogelijk beheers- en beschermingsmaatregelen moeten nemen om de bedreigingen voor deze soorten weg te nemen. Het rapport bestaat uit de volgende hoofdstukken: inleiding, methode, rode lijst, bijen in internationaal perspectief, bedreigingen en maatregelen en monitoring en evaluatie. De literatuurlijst en drie bijlagen besluiten het rapport. De bijlagen zijn: totale soortenlijst en uitkomsten zeldzaamheids- en trendbepalingen (H.N. RL s.l. zie hieronder), ecologisch relevante eigenschappen van de uit Nederland bekende bijensoorten, gesorteerd op RL categorie (H.N. RL s.l. zie hieronder) en bijensoorten van de RL per provincie (H.N. RL s.s, zie hieronder).

Enkele hoofdstukken, tabellen en bijlagen verdienen volgens mij een nadere bespreking.

- Hoofdstuk 2 Methode beschrijft de Rode Lijst categorieën en de plaatsing van een bijensoort in een bepaalde categorie op grond van trend en

zeldzaamheid. Dit is gedaan voor 331 soorten, die zich in Nederland voortplanten (of zich voortgeplant hebben). 28 soorten zijn niet in de lijst opgenomen, zij worden, met opgaaf van reden, besproken. Op grond van trend en zeldzaamheid wordt een soort geplaatst in een trend-respectievelijk zeldzaamheidsklasse. De combinatie van beide klassen levert de RL categorie van de soort op.

Ik heb wat moeite met de volgorde van de onderdelen in dit belangrijke hoofdstuk. Het lijkt mij logischer eerst de criteria -trend en zeldzaamheid- te bespreken op grond waarvan men de soort gaat indelen. Vervolgens komen de trend- en zeldzaamheidsklassen ter sprake en tot slot de plaatsing van een soort op grond van de combinatie van de klassen in een RL categorie. Een ander punt is de vaagheid van het begrip RL, zie daarvoor hieronder mijn opmerkingen bij hoofdstuk 3. Een positief punt is het consequent gebruik van kleuren in de lijsten en tabellen door het hele rapport heen b.v. zwart voor de categorie ‘verdwenen’, licht geel voor de categorie ‘gevoelig’, enzovoort.

- Hoofdstuk 3 draagt als titel Rode Lijst. Van 331 zich in Nederland voortplantende bijensoorten is de RL categorie vastgesteld, 181 soorten blijken bedreigd. In dit hoofdstuk is opgenomen ‘Voorstel Rode Lijst 2018’ en ‘Een vergelijking met basisrapport Rode Lijst 2003’. Een tabel vergelijkt

beide RL's en trekt daaruit conclusies over veranderingen in RL-categorie van een aantal bijensoorten. De trend is dat 14 soorten niet meer op de rode lijst staan, ze zijn verplaatst naar TNB (thans niet bedreigd), 21 soorten gaan naar een lichtere categorie, 28 naar een zwaardere en 37 zijn nieuw op de rode lijst (van TNB naar een andere categorie). Kortom: het gaat niet goed met de Nederlandse bijen. In paragraaf 3 van dit hoofdstuk worden, per rode lijst categorie, de 181 bedreigde bijensoorten besproken. Per soort worden vermeld de RL categorie van 2018 en 2003; de criteria zeldzaamheid en trend sinds 1950 en de bedreigingen en maatregelen.

Wat mij betreft had hier -of beter al in hoofdstuk 2- het begrip RL scherper gedefinieerd moeten worden. Is het nu een lijst inclusief (nog) niet bedreigde soorten of één met uitsluitend soorten in gevaar? Tabel 6 "Voorstel van de Rode Lijst Bijen" bevat de 181 bedreigde soorten, terwijl tabel 7 "Rode Lijsten 2003 – 2018" de 331 onderzochte bijensoorten bevat. Voor mijzelf heb ik tabel 6 maar RL s.s. genoemd en tabel 7 RL s.l. Rode Lijsten s.l. lenen zich, volgens mij, voor het volgen van de ontwikkelingen in onze bijenfauna, terwijl een RL s.s., denk ik, handvatten geeft voor beheer en bescherming.

- Hoofdstuk 4 betreft Bijen in internationaal (Europees) perspectief. Hierin wordt de status van de Nederlandse bijen (RL s.l.) vergeleken met de Europese status en die in Duitsland. Om de vraag te beantwoorden of Nederland ten opzichte van in Europa bedreigde bijen een verantwoordelijkheid heeft, dient de vergelijking met de Europese lijst. Het blijkt dat 11 (en niet 12) Nederlandse soorten in Nederland de status TNB hebben, terwijl ze Europees de status KW (kwetsbaar) of GE (gevoelig) hebben. Hoewel deze soorten dus niet op de Nederlandse RL s.s. staan, hebben we er Europees gezien toch een zekere verantwoordelijkheid voor. Vergelijking met de Duitse lijst laat zien dat 26 soorten bij ons de TNB status hebben, terwijl ze in Duitsland de KW of de GE status hebben.

Is het vergelijken van onze lijst met de Europese wel zinvol? Hebben wij, gezien de status van een Europese soort, een zekere verantwoordelijkheid? In Europa leven zo'n 1950 bijensoorten. Van 1535 soorten is te weinig bekend om een bedreigingsstatus vast te stellen, van zo'n 400 soorten kan dat wel. Daarvan staan 77 op de RL s.s., dat is 4% van de Europese bijen. Nog altijd 4% teveel maar vergelijk dat met onze 55%! Waar vallen de grootste klappen in Europa? In het alpengebied en een deel van Centraal Europa. Volgens het rapport staan 11 (en niet 12) bijensoorten in zowel de Europese als de Nederlandse RL s.l. Dat klopt,

maar slechts één soort, de duinzijdebij, die het bij ons goed doet, staat in de Europese RL s.s. en 10 soorten staan in de RL s.l.. Je kunt stellen dat we voor deze ene soort een Europese verantwoordelijkheid dragen.

- Hoofdstuk 5 gaat over bedreigingen en maatregelen. Uitgangspunt is bijlage 2. Ecologische relevante eigenschappen van de uit Nederland bekende bijensoorten, gesorteerd op RL (s.l.) categorie. In deze overzichtelijke tabel, waarin de soorten niet gesorteerd zijn op RL categorie, zijn per soort aangegeven: RL categorie, sociaal, koekoek, boven-/ondergronds nest, bloembezoek (oligo-polylectisch), afhankelijk van vlinderbloemigen en arealgrens in Nederland. In cirkeldiagrammen is van enkele eigenschappen, bijvoorbeeld koekoek, oligo-poly, enz. de verdeling over de verschillende RL categorieën weergegeven en we lezen de conclusies die daaruit getrokken worden. Daarna volgen besprekingen van de zo langzamerhand wel bekende bedreigingen: schaalvergroting landbouw, vermessing, verdroging, bloemarmoede, bestrijdingsmiddelen, klimaatverandering, honingbijen en te grootschalig natuurbeheer. Tot slot komen de maatregelen aan bod zoals maatregelen op landelijk niveau, maatregelen in natuurgebieden en maatregelen in agrarische en stedelijke gebieden.

- Het laatste hoofdstuk, nummer 6, gaat over monitoring en evaluatie. Zoals hierboven al opgemerkt is het gewenst per 10 jaar een RL s.l. op te stellen voor de Nederlandse bijen. Uit die RL kan dan een RL s.s. worden gedistilleerd. Uit een vergelijking tussen de oude en de nieuwe RL s.l. kunnen conclusies getrokken worden over de resultaten van de maatregelen, die in die 10 jaar genomen zijn om onze bijenfauna te stimuleren. Er zijn plannen om ook bijen te gaan monitoren, zoals dat al jaren gebeurt met de vlinders. De moeilijkheid bij bijen is de herkenning van soorten in het veld. Het hoofdstuk besluit met een staafdiagram waarin per provinciestaaf het aantal bijensoorten is aangegeven en hun verdeling over de RL s.l. categorie. De RL s.s. soorten per provincie staan in bijlage 3.

Wat betreft het opleiden van bijenherkenners, die deel kunnen nemen aan de monitoring is voor de sectie Hymenoptera van de NEV een mooie taak weggelegd. EIS heeft al een stap gezet met een jeugdbond bijenkampje in 2016. En misschien kunnen onze Belgische collega's met hun cursussen "bijenherkenning" ons wat tips geven. Afsluitend: Voor mij ligt een rapport dat de stand van de Nederlandse bijenfauna op een zeer grondige wijze behandelt. En nu aan de slag met de aanbevelingen.